

HOOGSTE DOEL IS 'LEESPLEZIER', MAAR WE STREVEN WEL NAAR 'NIVO'. HOE REDT DE BIBLIOTHEEK ZICH DAARUIT?

Joost van Roon

Kinderen vinden boeken 'spannend'; maar waarom en wanneer?

'Dat is echte goeie lektuur voor de jeugd' zegt een volwassene. Maar wat brengt hem er toe om dat te beweren? ofwel: waar ligt zijn criterium?

Nog wat abstrakter geformuleerd zou je kunnen vragen: Wat maakt een boek voor kinderen tot 'kinderliteratuur'? ... maar we zetten het laatste woord maar snel tussen haakjes, omdat we bang zijn al te normerend over te komen.

De redactie overwoog: laten we dit soort vragen voorleggen aan de mensen die in hun dagelijkse praktijk met de gewetensproblemen zitten: het bibliotheekwezen.

We vonden daartoe een drietal bereid. In een mooie, naar historische tijden geurende kamer van de Haarlemse Provinciale Bibliotheek hebben we een uitvoerig gesprek gevoerd met:

Marie-Anne Hulshoff, hoofd van de sociaal-kulturele dienst van de Provinciale Bibliotheek te Haarlem,

Katy de Jongh, bibliothekaresse in Edam,

Heldien Dunlop, jeugdbibliothekaresse in Castricum.

'Wij', dat waren: *Martin Bartling*, onderwijzer van een Amsterdamse Lagere School en hoofdbestuurder van de VON, en

Joost van Roon, leraar aan de sociale academie De Jelburg, vanuit de redactie afgevaardigd, mede om het verslag van dit rondetafelgesprek te schrijven - hetgeen bij dezen gebeurt.

We hebben veel overhoop gehaald. We zijn koppig blijven zoeken naar die criteria voor Het Goede Kinderboek. En in de duisternis die daaromheen hangt, kwamen we velerlei andere facetten op het spoor, zoals het aanschafbeleid, merkwaardige verschijnselen in de uitleenpraktijk, en vooral reeksen pogingen van de bibliotheekwereld zelf om organisaties of groepen uit de bevolking over de drempel binnen te krijgen, verstarde imago's van het grote publiek te doorbreken, op aktualiteiten in te springen.

WIE MAAKT DAT UIT?

Dus ja, daar zitten we dan met het probleem: Wie maakt eigenlijk uit wat op dit terrein 'het beste' is. Welke elementen maken de tekst zogeheten literair - wat wil je als bibliotheekmedewerkster het liefst aanbevelen - en is dat aanbevelen niet altijd een dikteren-van-bovenaf?

Aangezien nog bitter weinig onderzoek in deze richting is gedaan (en het zal ook niet meevallen research te plegen bij jonge jeugd), blijft 't tasten naar antwoorden. Een paar maatstaven rollen spontaan over tafel: het boek moet allereerst *spannend* zijn, zo tekenen Katy en Heldien op uit de kindermund - en: je moet je met de hoofdpersoon kunnen vereenzelvigen, - 'gezellig' wordt vaak genoemd, en het verhaal moet spelen in een duidelijk herkenbare werkelijkheid - vaak ook: vriendinnetjesboeken, die zijn in

trek; maar, zo opperen wij, die typische meisjesromans, zijn die niet wat achterhaald? Voor een deel blijkbaar wel. Want, vertellen Heldien en Katy, wat vroeger 'Marjolijntje' was, wordt nu niet meer gevraagd. Waarschijnlijk omdat ze geen katekwaad uithaalt, ze is te zoetig. Kinderen van vandaag mógen immers tot op zekere hoogte stout zijn? Maar het valt lang niet mee om eenvoudige konklusies te trekken. Er zitten immers nog zoveel factoren bij. Afgezien van de leeftijd hangt heel veel af van het milieu van afkomst, van begeleiding door de school, van mondreklame onderling. Als op school is verteld rondom een bepaald boek, of als er uit wordt voorgelezen en bij-verteld door de juffrouw van de bibliotheek, of als een televisieserie 't goed doet, dán komen boeken in trek en worden ze veel gevraagd. Deze invloeden van buitenaf maken het erg moeilijk om aan te wijzen wat nu uitgerend 'des kinds' is.

PRIKKEN IN DE GRIFFELS

We verdenken de leerkrachten ervan, aldus Heldien, dat ze bij hun keuze prikken uit de lijsten van de 'Griffels': Miep Diekman, Annie Schmidt, Jan Terlouw, mevr. v.d. Loeff-Basenu, Tonke Dragt - altijd prijs. Hoewel, Tonke Dragt met o.a. haar befaamde Brief voor de koning blijkt in Edam en Castricum in de kast te blijven staan. De oorzaak is waarschijnlijk dat dit boek ter plaatse nog niet de aandacht heeft getrokken. Want als de school over een uitgave praat, is dat meestal een directe aanbeveling. Je hebt daarnaast de uitgesproken klassieken, tot en met Dik Trom en Pietje Bell (van literair gesproken!). De Kameleon-serie is iets onsterfelijks, getuigen onze drie gesprekspartners unaniem.

Aan de andere kant haalt het onderwijs merkwaardige streken uit met jonge mensen. De bibliothekaren komen met het onwaarschijnlijke voorbeeld dat Inas-ers (inrichtingsassistenten in opleiding) van hun huishoudschool de opdracht krijgen om Metabletica van prof. v.d. Berg aan te vragen en er notabene nog een uittreksel uit te maken ook. . . Waar gebeurd! Of: 'juf, ik moet het Stenen bruidsbed van Harry Mulisch lezen van school, maar ik breng 't maar terug, snap er niets van'.

Zou je zoiets dan toch maar wel uitreiken? vragen wij. Ja, eigenlijk wel; je bent dienstverlenend. De mode eist, 'dat je als 14-jarige Jan Wolkers uit de bibliotheek haalt - en dan probeer je ze net zo lang om te praten tot ze met Antoon Coolen beginnen, maar daar trappen ze niet altijd in'. Martin komt met de treurige illustratie van een aanbeveling voor IVIO-kursisten: dat zij Betje Wolff en Aagje Deken zullen lezen, plus de Camera Obscura. Nog een kurieus feit: Claudia van Grashoff was in de lijst van het bureau Boek en Jeugd aangeduid met een doodskop - 'levensgevaarlijk' - terwijl de lezertjes 't prachtig vinden. Daar komen namelijk vreselijke typetjes in voor, en er wordt een keer in gevloekt.

ZUIVERDER DAN VROEGER

De indruk overheerst dat de pedagogischelende en beoordelende volwassene vandaag wèl zuiverder voor kinderen kiest dan vroeger. 'De zoon van de woordbouwer' kreeg indertijd een Griffel, maar geen kind raakte 't aan. Er wordt nu beter gekeken naar de eigen belevingswereld van het kind. En toch . . . waar blijf je dan nóg? Wat houdt die

belevingswereld in? Er zijn verschillen per kind en per milieu. Door enquêteringen is wel vast komen te staan dat bv. leerlingen van het lager beroepsonderwijs - maar zij niet alleen - gek zijn van stripverhalen. Maar strips zijn tijden lang buiten de bibliotheken gehouden.

Marie-Anne laat een enquête-resultaat zien uit een Noordhollandse groep van lbo- en mavo-leerlingen. De interesses liggen in afnemende belangrijkheid zo verdeeld: 1. liefdesromans, dokterromans; 2. avonturen/detektives; 3. beeldromans; 4. hedendaagse Nederlandse auteurs als Wolkers en Van het Reve; 5. streekromans; 6. wetenschappelijk; 7. hobby-boeken.

Martin beleeft nog steeds een tegenstrijdigheid: Aan de ene kant belijden we 'ga uit van de leefwereld van het kind'; aan de andere leg je je grote poot er weer op om invloed uit te oefenen op de keuze. Het hoogste doel is in de school: motiveren tot leesplezier. Maar op het examenlijstje moeten dan toch maar de boeken 'van nivo' prijken, en dan is Couperus objectief altijd beter.

Wat heeft dit alles voor gevolgen voor het aanschafbeleid van bibliotheken?

Heldien: 'je gaat af op de smaak van de kinderen die komen. Je *ziet* wat veel wordt uitgeleend en gevraagd. Je haalt wel meer in huis, lektuur die je goed vindt, in de hoop dat er vraag naar komt. Je hebt dat in huis voor 't geval er naar gevraagd wordt, en je vraagt de bezoekers soms, als 't rustig is: probeer dit eens, en vertel me dan hoe je 't vond. Dat kan alleen in kleinere, overzichtelijke bibliotheken, niet in die grote stempelfabrieken'.

AANSLUITEN BIJ BEHOEFTE

Veel hangt dus af van de persoon van degene die de aanschaf verzorgt. En de kinderen die vaak komen, maken voor een deel de dienst uit. Dat kan dan een overheersende groep vwo-ers zijn. 'Inderdaad', zo bevestigen de bibliothekaresen, 'we sluiten sterk aan bij gebleken behoeften. Maar we proberen tegelijk ook via omwegen ons doel te bereiken: door te praten met de kinderen, door voorleesuren in de bibliotheken of voorlichting op de scholen, door ouders attent te maken op wat beschikbaar is. Of als een auteur zelf komt vertellen - kinderen vinden dat geweldig. Dan kun je boeken uit de kast halen die anders niet zo vanzelfsprekend in de running zijn.'

Reactie van Martin: 'Dat pleit dan wel voor een gerichte opleiding in de pedagogische akademies'.

Dit wordt door een ieder van ons beaamd. Maar wat komt er terecht van het sinds een paar jaar verplichte vak 'kinderliteratuur' in de p.a.'s? De bedoeling zou toch moeten zijn, denkt Heldien, dat studenten deze boeken zó gaan lezen, ook een beetje vanuit de kinderen, dat zij zelf later die promotion-lessen kunnen gaan geven; zodat ze duidelijk kunnen maken, dat er in bepaalde boeken meer zit dan in die stomme detektive- en vriendinnetjesverhaaltjes. Niet dat iedereen Tonke Dragt mooi moet gaan vinden, maar ze moeten er wel van *horen* en daarbij geholpen worden.

Het vak lijkt op de akademies een nogal ongrijpbare zaak te zijn, niet goed voorbereid en nog steeds met een magere vulling. Ook weer die vaagheid: men komt naar de bibliotheken met een rijtje titels, vastgesteld door de docent; 'wij moeten sprookjes lezen' - men komt echter niet met gerichte vragen. Aan Wormcruyt met suiker heb je toch echt niet voldoende.

NIEUW AKTIE-BELEID

Aanschafbeleid en beïnvloeding van leesgewoonten: het blijft dus, althans voor een deel, natte-vinger-werk. Toch zijn er veel tekenen, die nieuw licht lijken te brengen in de hier beschreven duisternis; veelbelovende pogingen en plannen tot 'marktbeïnvloeding' waardoor een veel breder publiek bereikt wordt én in kontakt gebracht met de bestaande bibliotheek-voorraden. Met name op het gebied van dokumentatie en algemene informatie (maar dat zal zijn reperkussies wel krijgen op de roman-afdelingen). Marie-Anne Hulshoff doet daar uitvoerig verslag van, vanuit haar sociaal-kulturele dienst (tot nu toe de enige in het land). Aansluitend aan de opmerking 'de kinderen die *komen*, bepalen dus in feite het aankoopbeleid', valt zij in: 'Ja maar, als je óók wilt zorgen voor de mensen die *niet* komen, dan moet je in overleg gaan met de organisaties die met deze mensen werken. Daar zijn dan natuurlijk allereerst de kleuter- en basisscholen, verder de vakbeweging, de kerken, het bejaardenwerk enzovoorts. Dan zoek je kontakten; je vraagt: hoe kunnen we jullie ondersteunen?'

De bibliotheken hebben zich altijd wel te passief en afwachtend opgesteld. Het behoort echter tot onze eigenlijke taak om ons zelf kenbaar te maken, mensen over de drempel te helpen door zelf actief op te treden. Ik wil dan ook liever spreken van verandering van taakopvatting dan van funktieverandering. Mijn grief is, dat je je er zózeer voor moet inzetten om vormingswerk en opbouwwerk bijvoorbeeld tot een eerste daad van samenwerking te brengen, terwijl 't zó in hun werk verankerd zit. Zij waren bang dat wij processen wilden overnemen; onze plannen werden aanvankelijk volkomen afgewezen, bij voorbaat negatief bekeken. Er waren drie jaren voor nodig om dat te doorbreken. Het gaat nu beter. Maar het onderwijs is helemaal niet in beweging te krijgen. In tegenstelling tot bv. Denemarken en Zweden moet je in ons land zó hard werken aan dwarsverbindingen tussen de historisch gegroeide, gescheiden optrekkende organen. We moeten het beeld doorbreken van: 'de bibliotheek is er voor kinderen en voor de ouwe dag'.

Marie-Anne geeft dan een reeks voorbeelden van service via een zélf gestarte actie:

TENTOONSTELLINGEN, MARKTEN

- Met kinderen een krant maken. Na een gesprek over journalistiek gaan kinderen zelf in het gebouw van de bibliotheek materiaal zoeken ten behoeve van verhalen en berichten die zij zelfstandig schrijven, met tekeningen er bij. Het geheel wordt op stencil gebracht en fraai gebundeld, gaat mee naar huis, wordt op de school als leerstof gebruikt.
- Kinderen mét hun onderwijzers uitnodigen om te komen kijken hoe het bibliotheek-systeem nu eigenlijk werkt. (De bestaande trefwoorden-systemen zijn helaas voor jongere kinderen nog steeds ondoorzichtig.) Dit is een normale taak, maar het lukt niet altijd om de scholen zo ver te krijgen. Vaak gaat 't zo, dat ouders ook enthousiast worden als hun kinderen via school lid werden.
- Op de behoeften van vrouwenverenigingen inspelen. In Oegstgeest werden vijf besturen uitgenodigd. Wij zeiden: waar haalt u de informatie vandaan voor uw gespreksthema's? We zochten met hen naar een gemeenschappelijk thema. Het werd: 'Hoe maak ik met eenvoudige middelen mijn woning gezellig?' We bouwden een tentoon-

stelling, met behangstalen, gordijnen enz., en ook tijdschriften en boeken. We nodigden een binnenhuisarchitect uit. En passant een stukje opbouwwerk. We hielpen er deze vrouwen mee de drempel over van de bibliotheek. Hetzelfde gebeurde met de voorbereiding van een toneelbezoek. Men wilde zich informeren over Herman Heyermans. We haalden affiches, dekors, foto's uit het toneelmuseum, nodigden de dochter van Heyermans uit. De dames kwamen zelf tot actie, we lokten informatie en discussie uit.

- Een regionale markt opzetten en alle mogelijke instellingen uit de welzijnszorg, kunstenaars, plaatselijke verenigingen, de ruilverkavelingskommissie enz. uitnodigen een stand te verzorgen.
- In een emotionele discussie over hoogbouw en laagbouw reële argumenten in handen geven door een expositie van krantenknipsels, maquettes, foto's, de organisatie van een discussie-avond met deskundigen. Niet om ons met de dorpspolitiek bezig te houden, maar achtergrondinformatie te verschaffen met behulp waarvan men in de eigen situatie een keuze kan maken.

Marie-Anne: 'Je zou dit met actiegroepen en allerhand soort groeperingen kunnen doen, zodat zoveel mogelijk mensen gaan weten waarvoor je terecht kunt in de bibliotheek. En zodat ze niet wegblijven omdat ze er niet van weten! Als wij te weinig actief zijn, gaan we aan onze doelstelling voorbij.'

PROJEKT VOOR WERKENDE JEUGD

Zij vertelt dan van een groots opgezet - thans lopend - projekt van samenwerking tussen openbare bibliotheken, lager beroepsonderwijs, vormingswerk werkende jongeren. Op diverse plaatsen in Noord-Holland worden in de loop van de winter vier gespreksavonden en twee dagbijekomsten georganiseerd met mensen uit deze drie richtingen. Onze vraag was: Hoe moeten wij de werkende jongeren aanspreken? Onze bibliotheken zijn gezellige ontmoetingsruimten, met veel kleur en licht, koffie en gezelligheid; maar het is moeilijk om contact met hen te krijgen. Vormingswerk is onze opdracht niet. Wij wilden naar de mensen die met hen werken, en vragen: Hoe motiveren jullie hen, welk materiaal gebruiken jullie en zullen wij dit aanschaffen? om zo tot een samenspel te komen.

Het projekt wordt begeleid door de Anne Frankstichting en het Kritisch Gesprekscentrum te Amsterdam. De discussies zijn erg fundamenteel, zegt Marie-Anne. 'Wat *willen* we met de bibliotheek? Als werkende jongeren zo sterk geïnteresseerd zijn in de 95 cents-boekjes van Jerry Cotton, moeten we ze dan niet opnemen in de bibliotheek?'

Sommigen zeggen: We komen er niet meer uit, want je kunt lezen ook tegenmaken. Belangrijkste uitgangspunt is: leesplezier. We laten ze die troep lezen, maar wat we wél doen is hen laten vertellen aan elkaar wat ze er mooi aan vinden. Na tien boekjes kun je zeggen: Kijk, 't is eigenlijk allemaal hetzelfde; 't is gewoon voorspelbaar - en vandaaruit trachten verder te komen. Maar ja, dit is allemaal nog volop in discussie.

Er is gewoon geen geschikt geschreven materiaal voorhanden. En als je zegt: 'Ik wil literatuur die maatschappelijke bewustwording brengt', dan kom je terecht bij alternatieve uitgeverijen en zo, maar wat *die* op de markt brengen, is helemaal voor een elite.'

Men zal toch moeten uitgaan van hún belangstellingssfeer; maar dan niet op de neerbuigende toer, een versimpeling van tekst, 'voor arbeiders verklaard'.

Dit projekt zal hopelijk een effectief samenspel gaan opleveren van groeperingen die elkaar nodig hebben en wederzijds van elkaar profiteren. Misschien een aansporing voor anderen om het ook eens zo te proberen?

BELANGRIJKE BERICHTEN

INTERKOM

VON-INTERKOM vraagt iemand die vanaf 1 januari 1974 de administratie wil doen, eventueel tegen een redelijke vergoeding.

3000 LEDEN

In november werd het drieduizendste lid ingeschreven. Natuurlijk zijn alle leden even welkom, maar bij de duizendtallen maken we 'altijd' even pas op de plaats! Het is H. Eisma, leraar aan een opleidingsschool voor leraressen kleuteronderwijs.

MEERMOER 4

De voor- en na-informatie van het VON-kongres 1973 die de plaats in heeft genomen van meermoer 4 is nu GEHEEL UITVERKOCHT.

BESTUURSVERGADERINGEN

De eerstvolgende drie bestuursvergaderingen vinden plaats in de S.O.L., Aïdadreef 7 in Utrecht, op 8 januari, 12 februari en 12 maart van 18.00-22.00.

Als u interesse hebt om te komen kunt u een agenda aanvragen bij de administratie.